

УДК 336. 22

БОЧАРОВА Н.А., канд. екон. наук,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ФОРМУВАННЯ ЕТАПІВ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА АТП

Анотація. Розглянуто процес податкового планування на автотранспортному підприємстві. Сформовані етапи планування, що направлені на оптимізацію податкового навантаження на АТП. Запропоновані заходи щодо реалізації кожного етапу податкового планування на основі процесного підходу з використанням методології IDEF0. Він представлений як складний процес, що складається з ряду простих субпроцесів, у вигляді ланцюга, в якому результат попереднього субпроцеса пов'язаний з наступним. Основні складові процесу податкового планування надані у вигляді контекстної та декомпозиційної діаграм.

Ключові слова: податкове планування, стратегічний податковий план, податкове навантаження, податковий календар, система оподаткування, процесний підхід.

BOCHAROVA N., Cand., Econ. Sc.,
Kharkiv National Automobile and Highway University

FORMING THE STAGES OF TAX PLANNING AT A MOTOR TRANSPORT ENTERPRISE

Abstract. The process of tax planning at a motor transport enterprise has been considered. The stages of planning which are aimed at optimizing the taxation at a motor transport enterprise have been formed. Measures for implementing each phase of tax planning are offered on the process approach basis using the IDEF0 methodology. It is presented as a complex process which consists of a number of simple subprocesses in the form of a chain in which the result of the previous subprocess is connected with the following one. Basic components of the tax planning process are presented in the form of contextual and decomposition diagrams.

Key words: tax planning, strategy taxation plan, tax loading, tax calendar, taxation system, process approach.

Постановка проблеми. Серед економічних важелів, за допомогою яких держава впливає на ринкову економіку, важливе місце відводиться податкам. В умовах ринкової економіки будь-яка держава широко застосовує податкову політику як певний регулятор впливу на негативні явища ринку.

Діяльність більшості підприємств спрямована на отримання прибутку, а сума чистого прибутку залежить від суми сплачених

податків. На сьогодні підприємства сплачують цілу низку податків і зборів, їх сукупність створює велике податкове навантаження на діяльність підприємства. Дослідження питання застосування податкового планування проводились багатьма вченими, до цього ж широко використовувався досвід зарубіжних країн. Але поки що це питання розглянуто недостатньо повно і якісно. Через це проблема встановлення етапів податкового планування набуває особливого значення, що зумовлює її актуальність для роботи підприємств автомобільного транспорту та доцільність проведення досліджень щодо розгляду цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом кількох останніх років помітно активізувалося осмислення теорії та практики оподаткування. Значення податкового планування для діяльності підприємств досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені й практики. Особливу зацікавленість викликають праці таких вчених: Брюховецької Н.Ю. [3], Василика О.Д. [4], Вишневського В.П. [5], Джонса А., Саллі М. [1], Єріса Л.М. [7], Загороднього А.Г. [8], Іванова Ю.Б. [9], Кембелла Д. [2], Кізими А.Я. [10], Костіної Н.І. [11], Кучерявенко М.П. [12], Соколовської А.М. [13], Черника Д.Г. [15], Шаблисти І.М. [16].

Багато вчених досліджували питання щодо удосконалення податкової політики підприємства та відокремлювали проблему встановлення податкового планування як засобу цього удосконалення. Але не має єдності думок щодо сутності процесу податкового планування та етапності його здійснення.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Численні праці вчених встановили, що на сьогоднішній день податкова система України створює значне податкове навантаження на суб'єктів господарювання, що призводить до невиправданого вилучення обігових коштів підприємств. Багато уваги приділяється визначенню деформації та нестабільності у ставках, невизначеності бази й періодів оподаткування. Досліджуються негативні явища, що впливають на результати господарської діяльності підприємницьких структур. Недостатньо уваги приділяється засобам та методам, що дають змогу удосконалити податкову політику підприємства, не досліджені етапи та системи податкового планування. Не встановлені конкретні методи застосування процесу податкового планування.

Досить часто перераховані в наукових працях окремі планові дії та варіанти фінансово-господарської діяльності, але не запропоноване методологічне обґрунтування організації податкового планування на АТП.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є необхідність встановлення етапності в застосуванні процесу податкового планування на АТП. Обґрунтовується групування окремих заходів з оптимізації оподаткування за етапами, тобто встановлення часових проміжків та порядків їх застосування з урахуванням ринкових механізмів розподілу податкового навантаження при чіткому виконанні державних норм з оподаткування. Пропонується використання процесного підходу при формуванні етапів податкового планування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкові схеми діяльності підприємства загалом, як і реалізація кожної окремої угоди зокрема, є індивідуальними і вимагають попереднього планування та розрахунків. Елементи податкового планування, навіть якщо воно спеціально не організовується та не реалізується, є в діяльності кожного підприємства. Проте ефективність податкового планування значно підвищується за умови його правильної та цілеспрямованої організації, яка передбачає розроблення плану, мети і завдань податкового планування, а також опрацювання та реалізацію схем мінімізації податкових платежів. В окремих випадках ефективно податкове планування може бути критерієм корегування напрямків господарської діяльності підприємства.

Як зазначають вчені [4, 7, 10], податкове планування – процес творчий, який потребує індивідуального підходу, але у цьому процесі можна виділити ряд послідовних етапів, на основі яких базується фінансово-господарська діяльність підприємства. Податкове планування з цих позицій необхідно розглядати як невід’ємну складову частину підприємницької діяльності господарюючого суб’єкта. Воно має здійснюватись у ході усієї господарської діяльності і бути обов’язковим її елементом.

За допомогою методології функціонального моделювання IDEF0, що є частиною методології структурного аналізу й проектування SADT [6, 14], представимо контекстну (A-0) і відповідну

декомпозиційну діаграму (A0) процесу податкового планування (рис. 1).

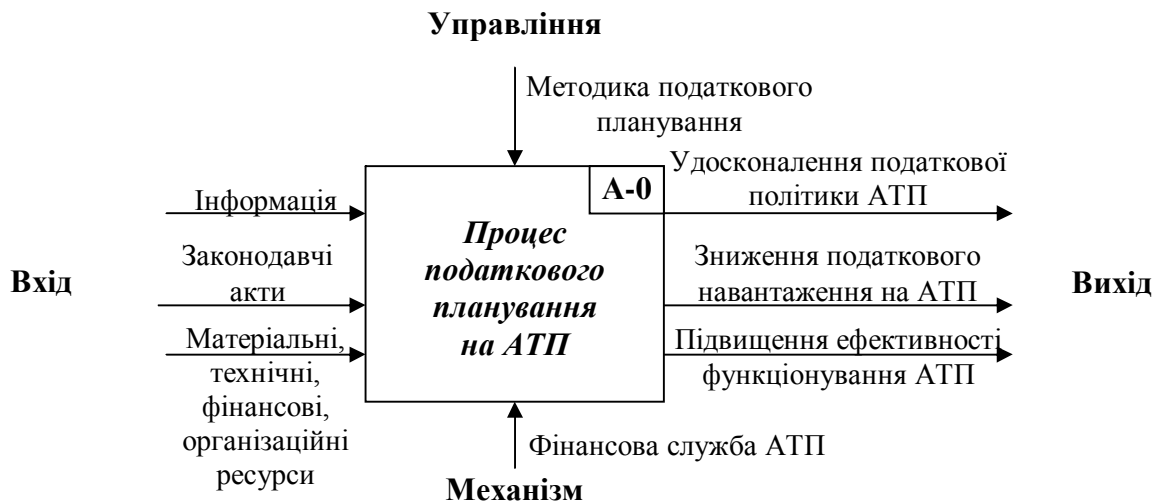

Рис. 1. Контекстна діаграма процесу податкового планування на АТП

Процес податкового планування на автотранспортному підприємстві представимо у вигляді трьох етапів: стратегічного, поточного та оперативного (рис. 2). Виходячи з цього, пропонується наступний склад процесу податкового планування у вигляді декомпозиційної діаграми I рівня (рис. 3).

Розглянемо складові елементи кожного етапу планування.

Стратегічне планування здійснюється на тривалий період функціонування господарюючого суб'єкта (від одного до трьох років). Його метою є визначення податкової стратегії на майбутній період як складової загальної частини фінансової стратегії. Воно здійснюється на підставі загальної економічної стратегії підприємства, виходячи з мети його діяльності. Головним завданням податкового планування на цьому етапі є підвищення добробуту власників підприємства за рахунок збільшення отриманих доходів та прибутку і зменшення податкових платежів, які є частиною загальних витрат підприємства.

Стратегічне планування включає заходи:

1. Дослідження зовнішніх факторів – передбачає вивчення економіко-правових умов діяльності підприємства з урахуванням сучасного стану податкового середовища і можливих його змін в майбутньому періоді.

Рис. 2. Етапи податкового планування на АТП

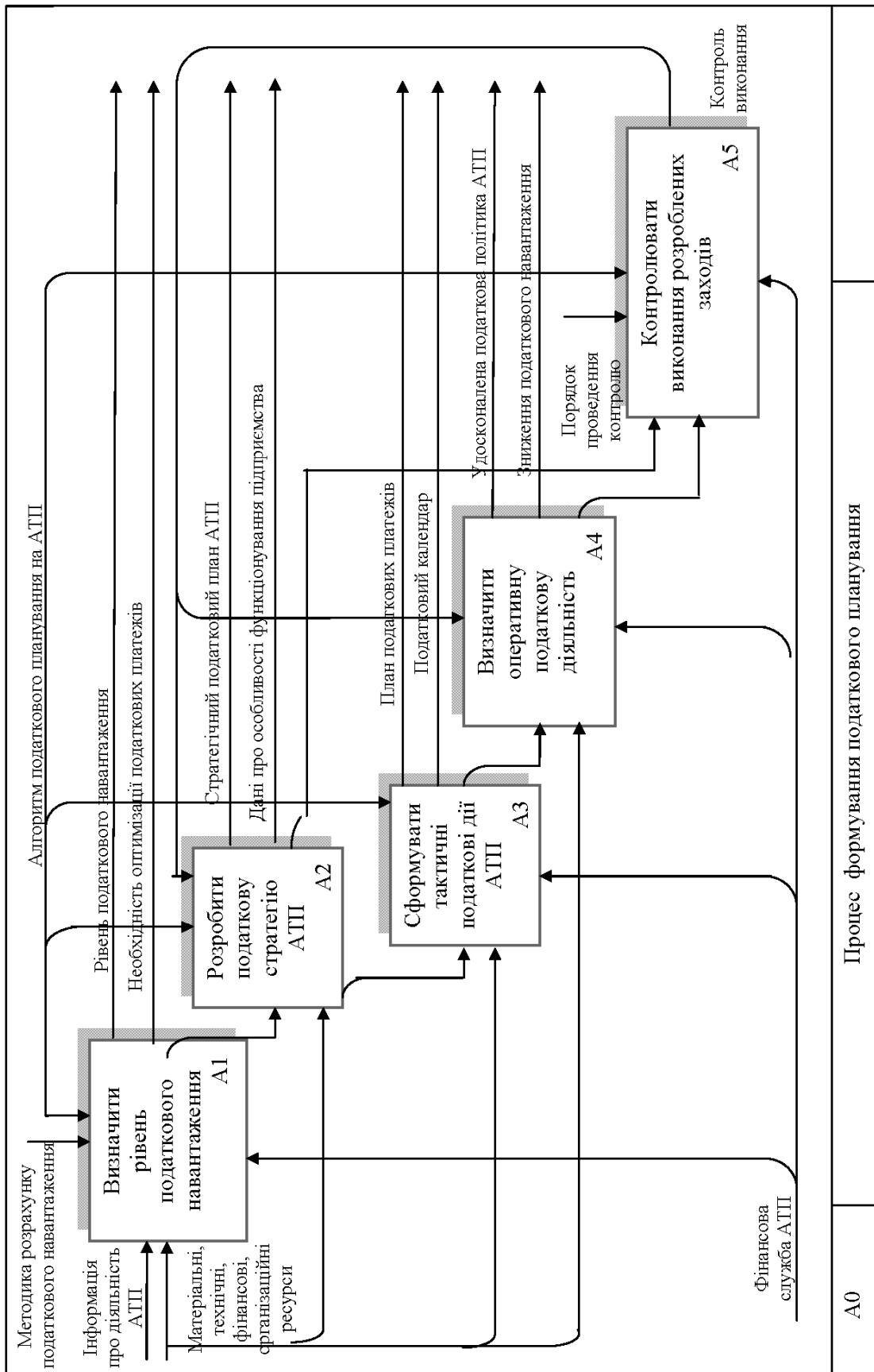

Рис. 3. Декомпозиційна діаграма процесу податкового планування I рівня

2. Врахування регіональних особливостей функціонування підприємства. Їх використання можливе лише після досконалого вивчення чинного законодавства. Якщо підприємство здійснює свою діяльність на території однієї держави, то це стосується місцевих податків, для яких характерне зменшення ставок щодо окремих з них залежно від напряму розвитку регіону, його виробничої бази, стану місцевого бюджету. Якщо підприємство має стосунки з іншими державами, то це потребує вивчення їх податкової системи та її особливостей, завдяки чому визначаються можливості застосування різних знижених норм оподаткування, пільг, які передбачені в цій країні. Як правило, це стосується можливості застосування спеціальних (вільних) економічних зон країни, вибору країн з більш пільговою податковою системою або офшорних зон.

3. Врахування особливостей фінансово-господарської діяльності АТП. Найбільш суттєвими і «важкими» податками, які сплачують підприємства у процесі здійснення своєї господарської діяльності є податок на прибуток, податок на додану вартість та акцизний збір. Але автотранспортні підприємства не сплачують акцизний збір, велике навантаження на них має податок з власників транспортних засобів. На цьому етапі для АТП дуже важливим є аналіз рухомого складу та можливостей його застосування в поточній роботі підприємства.

4. Формування стратегічних цілей податкового планування на підприємстві спрямоване на підвищення рівня прибутковості продукції, максимізацію рентабельності виробництва за рахунок зменшення податкових платежів та їх оптимізації.

5. Розробка стратегічного податкового плану, виходячи із загальної стратегії економічного розвитку і прогнозу зовнішніх податкових умов і пільг з врахуванням можливих змін податкового законодавства і економічної політики регіональних органів місцевого самоврядування.

Виходячи з цього, пропонується такий склад процесу стратегічного податкового планування у вигляді декомпозиційної діаграми II рівня (рис. 4).

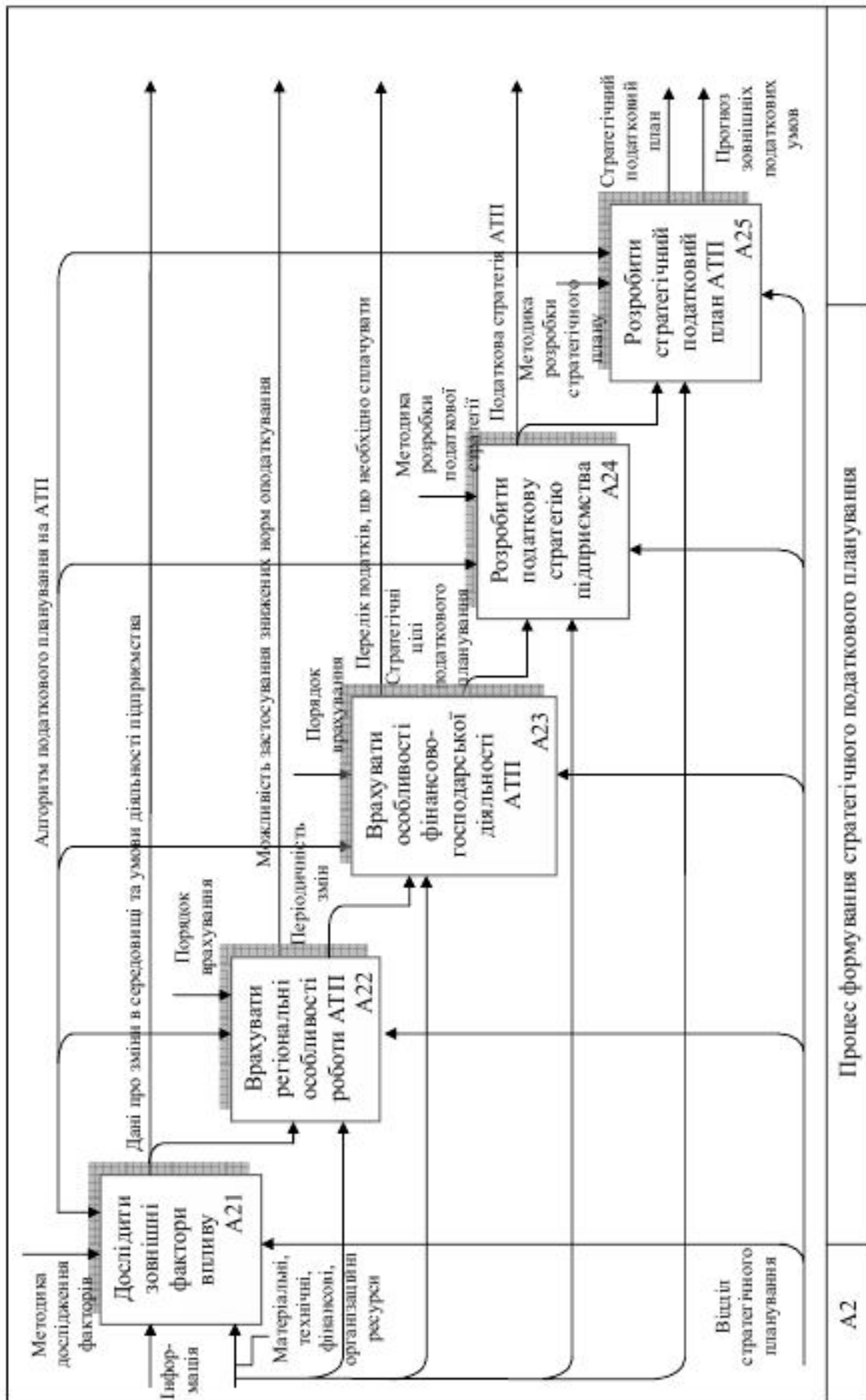

Рис. 4. Декомпозиційна діаграма процесу формування стратегічного податкового планування II рівня

Другий рівень – це поточне планування. Воно здійснюється на порівняно короткому проміжку часу (від одного року) з розбивкою по кварталах. Поточне планування базується на розробленій податковій стратегії, а також на загальній економічній стратегії підприємства на поточний період і розробляється за окремими видами діяльності підприємства. Склад процесу формування поточного податкового планування у вигляді декомпозиційної діаграми другого рівня пропонується на рис. 5.

Поточне планування здійснюється за такими заходами:

1. Вибір однієї з існуючих організаційно-правових форм підприємницької діяльності. Так, законодавство передбачає такі основні форми оподаткування юридичних осіб: загальне оподаткування шляхом оплати, залежно від виду діяльності, податків, зборів, обов'язкових платежів, які встановлені законодавством; спрощена система оподаткування обліку та звітності зі ставками 6 % та 10 %. В багатьох випадках спрощені системи оподаткування дозволяють знизити податкове навантаження на підприємство, проте рівень цього зниження залежить від багатьох чинників, зокрема, від структури витрат виробництва та обігу, від частки заробітної плати у витратах, від рівня рентабельності.

2. Аналіз всіх можливих форм договірних відносин. Належним чином організоване податкове планування передбачає попереднє вивчення всіх господарських договорів, які планується заключити, на предмет їх потенційних податкових наслідків. У таких договорах можливе визначення окремих пунктів, які надають підприємству можливість зменшити розміри оплати своїх податків (особливо це стосується угод з підприємствами іноземних держав або підприємствами, які мають пільги при оподаткуванні своєї діяльності). При цьому можуть застосовуватись різні комбіновані угоди між партнерами.

3. Врахування прямих і непрямих податкових пільг, податкових кредитів. До прямих податкових пільг відносяться ті, що регулюють ставки оподаткування: зниження ставок оподаткування по окремих податках (наприклад, на податок на додану вартість діють дві ставки – 20 % та нульова ставка); надання підприємству податкового кредиту (сутність полягає в зміні строку оплати податку від одного місяця до одного року. Особливого значення ця пільга має під

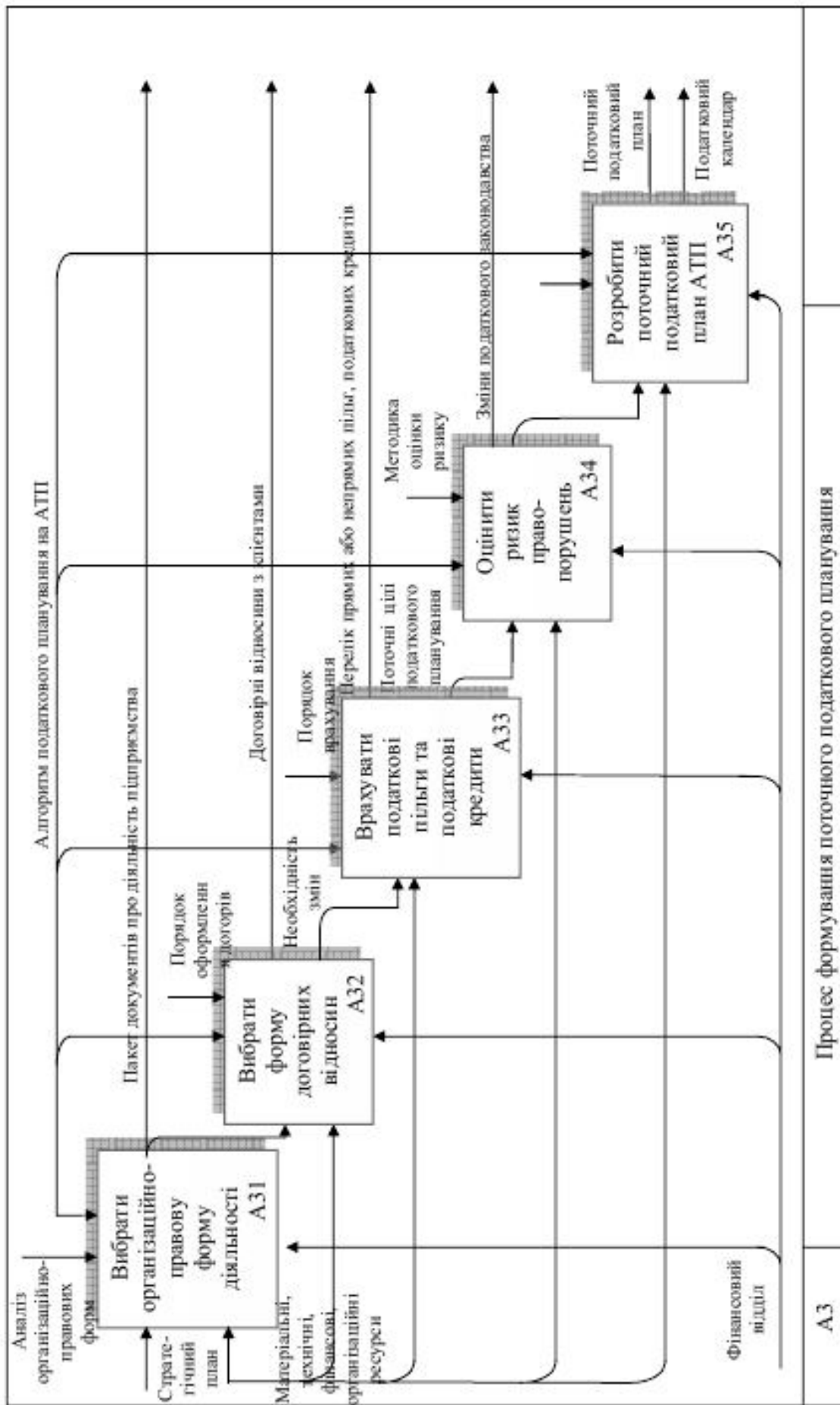

Рис. 5. Декомпозиційна діаграма процесу формування поточного податкового планування II рівня

час надання інвестиційного кредиту, коли головною метою є стимулювання окремих інвесторів до вкладання коштів у вітчизняне виробництво); повне звільнення платників податків від сплати податку. До непрямих пільг відносяться ті, що надаються залежно від видів діяльності або інших умов. Такі пільги надаються: окремим видам підприємств; при здійсненні окремих господарських операцій; по окремих видах витрат підприємства.

4. Оцінка ризику здійснення правопорушень. Для того, щоб уникнути податкових правопорушень, необхідно детально вивчати основні положення Конституції України, податкового, цивільного, адміністративного і кримінального законодавства, постійно відслідковувати зміни, які відбуваються у податковому законодавстві. Для цього можливо застосовувати періодичні видання або спеціальні сайти законодавчих установ.

5. Складання плану податкових платежів. Цей план може розраховуватись як по окремому підприємству і розроблятися по окремих видах податків, так і по всіх, які сплачує це підприємство. Важливою складовою планування податкових платежів є розрахунок оптимальності податкових платежів на фінансовий рік. Для цього проводяться дослідження руху фінансових потоків підприємства за звітний період, оцінка ресурсного потенціалу підприємства, оцінка економічної стратегії підприємства, а також моніторинг податкового законодавства.

6. Розробка податкового календаря. Він являє собою графік здійснення конкретних видів податкових платежів підприємства у наступному періоді. Він призначений для контролю за дотриманням правильності нарахування і термінів сплати у бюджет податкових платежів, а також недопущення при цьому помилок, які тягнуть за собою неминучі фінансові санкції.

Третій рівень – це оперативне планування, сутність якого полягає в розробці короткострокових планових податкових платежів (на період до 1 місяця). Особливостями цього виду планування є приділення значної уваги змінам, які відбуваються в законодавчій базі або в фінансово-господарчій діяльності підприємства. Виходячи з цього, пропонується такий склад процесу формування оперативного податкового планування у вигляді декомпозиційної діаграми другого рівня (рис. 6).

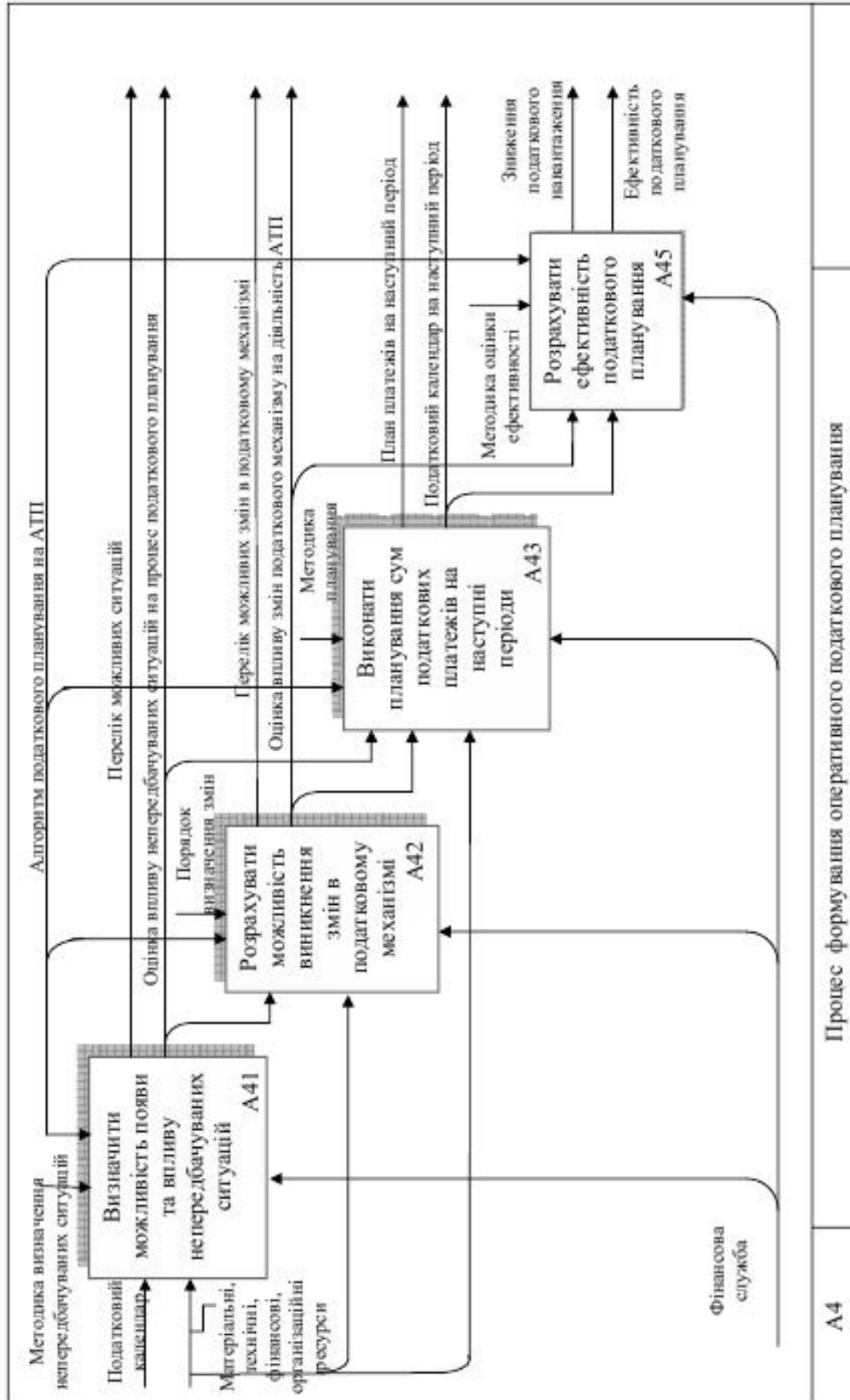

Рис. 6. Декомпозиційна діаграма формування оперативного податкового планування II рівня

Оперативне планування включає такі заходи:

1. Визначення можливостей появи і впливу непередбачуваних ситуацій на процес планування податкових платежів. Даний етап передбачає визначення можливостей виникнення форс-мажорних та інших економічних, фінансових, податкових, бюджетних ситуацій, а також можливості внесення корегування у процес планування та фінансово-господарської діяльності внаслідок неспівпадіння цілей державного бюджету та цілей платника.

2. Аналіз можливості виникнення змін в порядку і методиці елементів податкового механізму передбачає корегування податкової стратегії і видів господарських операцій із врахуванням всіх змін у діючій системі оподаткування (поява нових видів податків і зборів, зміна ставок оподаткування тощо).

3. Планування сум податкових платежів на наступний період здійснюється за такими етапами: визначається сума податкових платежів від величини фонду оплати праці; визначається сума податкових платежів, які входять у ціну продукції, що реалізується; визначається сума податку на прибуток; визначається загальна сума податкових платежів, які плануються. Тобто здійснюється планування основних груп податків та зборів, щоб підприємство мало уяву про обсяг необхідних коштів на наступні періоди роботи АТП та мало змогу встановити джерела коштів.

Після завершення податкового планування, підприємство може зробити оцінку його ефективності. Така оцінка дозволить підприємству оцінити: рівень податкового навантаження на підприємство; рівень впливу окремих заходів податкового планування на величину податкових зобов'язань підприємства; необхідність внесення змін в плани та календарі, що розроблені; ефективність податкового планування та податкової стратегії підприємства загалом.

Висновки. Таким чином, було виділено основні етапи податкового планування на АТП. Сформульовано сутність кожного етапу та послідовність застосування окремих заходів щодо оптимізації податкового навантаження на підприємство. Такий підхід дозволяє розробити чітку етапність застосування податкового планування за допомогою розгляду численних елементів, які знаходяться у взаємовідносинах і створюють певну цілісність та єдність.

Запропоновані етапи податкового планування спрямовані на зниження рівня податкового навантаження на підприємство.

Література

1. Jones A. Principles of taxation for business and investment planning / A. Jones, M. Sally. – Boston etc. : Irwin : McGraw-Hill, 1998. – 477 p.
2. Campbell D. International Tax Planning / D. Campbell. – Kluwer Law International, 1995. – 323 p.
3. Брюховецька Н.Ю. Теоретичне обґрунтування ефективного функціонування підприємств у сучасних умовах / Н.Ю. Брюховецька // Управление экономикой переходного периода. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2000. – С. 275–284.
4. Василик О.Д., Павлюк К.В. Удосконалення податкової системи України / О.Д. Василик, К.В. Павлюк // Фінанси України. – 1997. – № 10. – С. 37–42.
5. Вишневський В.П. Оцінка можливостей зниження податкового тягаря / В.П. Вишневський, Д.В. Липницький // Фінанси України. – 2000. – № 1. – С. 93–105.
6. Девид А. Методология структурного анализа и проектирования SADT / А. Девид, М. МакГоуэн, К. Росс. – М. : Метатехнология, 1993. – 189 с.
7. Єріс Л.М. Податкове планування як засіб збільшення фінансових ресурсів підприємств / Л.М. Єріс // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 2 (32). – С. 76–86.
8. Завгородний В.П. Налоги и налоговый контроль в Украине / В.П. Завгородний. – К.: А.С.К., 2001. – 639 с.
9. Іванов Ю.Б. Податковий менеджмент / Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма, В.В. Карпова. – К. : Знання, 2008. – 525 с.
10. Кізіма А.Я. Податкове планування у системі податкового менеджменту / А.Я. Кізіма // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 15–20.
11. Костина Н.И. Финансовое прогнозирование в экономических системах / Н.И. Костина, А.А. Алексеев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 285 с.
12. Кучерявенко Н.П. Налоговое право / Н.П. Кучерявенко. – Харьков: Легас, 2001. – 584 с.
13. Соколовська М.А. Податкова система України / М.А. Соколовська. – К. : НДФІ, 2001. – 372 с.
14. Черемных С.В. Структурный анализ систем: IDEF-технологии / С.В. Черемных, И.О. Семенов, В.С. Ручкин. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 208 с.
15. Черник Д. Г. Налоговый менеджмент / Д.Г. Черник, Б.И. Замятин. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 441 с.

16. Шаблиста Л.М. Досвід становлення і функціонування податкових систем у зарубіжних країнах / Л.М. Шаблиста // Проблеми використання світового досвіду державного регулювання економіки. – К. : Болгов вид-во, 1997. – С. 15–30.

Рецензент: О.М. Криворучко, докт. екон. наук, проф., ХНАДУ.
Стаття надійшла до редакції 29.08.10 р.

УДК 656.078

ШИНКАРЕНКО В.Г., докт. екон. наук,

ФЁДОРОВА В.А., канд. екон. наук,

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

РАЗРАБОТКА СЦЕНАРИЕВ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЦЕССА СИСТЕМНОЙ ДОРАБОТКИ СТРАТЕГИИ АТП

Аннотация. Разработаны сценарии реализации процесса системной доработки стратегии АТП на абстрактном и структурном уровнях (А- и С-сценарии) с использованием аппарата сценарного подхода. Поскольку возможны два варианта реализации процесса системной доработки стратегии в зависимости от наличия либо отсутствия у АТП возможностей привлечения дополнительных ресурсов, построены два варианта А-сценария и С-сценария. Структурные сценарии являются основой для построения имитационной модели реализации процесса системной доработки стратегии АТП.

Ключевые слова: системная доработка стратегии АТП, процесс, сценарий.

SHINKARENKO V., Dr., Econ. Sc.,

FEDOROVA V., Cand., Econ. Sc.,

Kharkiv National Automobile and Highway University

DEVELOPING OF THE SCENARIOS OF THE SYSTEM UPDATING PROCESS OF A MOTOR TRANSPORT ENTERPRISE STRATEGY

Abstract. The scenarios of implementation of the system updating process of the motor transport enterprise strategy have been developed on the abstract and structural levels (the A- and C-scenarios) using the apparatus of scenario approach. Since there are two variants of implementing the system updating process of the strategy depending on the presence or absence of the possibilities of drawing additional resources, two versions of the A- and C-scenarios have been built. Structural scenarios are the basis for building a simulation model of the system updating process of a motor transport enterprise strategy.

Key words: the system updating of the motor transport enterprise strategy, process, scenario.